

НЕ НАШКОДЬ

Попри те, що українським законодавством передбачено відшкодування заподіяної школи, процес стягнення витрат у судовому порядку на практиці стикається з низкою проблем

Володимир СЕМЧУК, керівний партнер мережі судової практики VSLitigation

Правовідносини щодо відшкодування шкоди посідають чи не найперше місце у нашому повсякденному житті та діяльності. Попри видиму урегульованість цих правовідносин чинним законодавством України, треба визнати, що на практиці процес стягнення шкоди в судах має величезну

кількість проблем.

Найбільше їх виникає при розгляді справ щодо відшкодування моральної шкоди. На жаль, на сьогодні немає чітких алгоритмів визначення розміру моральної шкоди та порядку її відшкодування.

Є також великі проблеми щодо відшкодування шкоди в правовідносинах, учасником яких є державні органи.

Можна констатувати, що правовідносини у сфері відшкодування шкоди є одними з найскладніших у практиці застосування. Питання визначення розміру шкоди, питання доказу-

вання взаємозв'язку між шкодою та суб'єктом її заподіяння. Також потрібно врахувати, що досить суттєве значення у спірних правовідносинах щодо заподіяння шкоди відіграє іміджова складова суб'єкта, до якої позивається постраждала сторона. Тому відсоток звернень до суду з позовами безпосередньо залежить від того, наскільки готова сторона, до якої позиваються, перекидати розгляд спору в судову площину, розуміючи можливі іміжжеві наслідки.

Якщо виходити з того, що головною метою має бути відновлення справедливості та отримання компенсації за завдану шкоду, з огляду на складну практику та непрогнозованість правової позиції суду, досить часто можна досягти мети лише в частині відновлення справедливості. І не в останню чергу цьому сприяє загальна пасивність щодо відстоювання власних інтересів. Саме ставлення до своїх прав в європейських країнах відображає стан правових можливостей щодо відшкодування заподіяної шкоди.

Звісно, складно йти до далекої мети, але не йти не варто.

Відшкодування шкоди в Україні. Практичні аспекти.

Микола ГОЛЬБІН, юрист, член PEOPIL (Pan European Organisation of Personal Injury Lawyers)

Якщо з відшкодуванням шкоди у рамках цивільного провадження більш-менш усе зрозуміло, то великим проблемним залишається питання відшкодування збитків здоров'ю у разі отримання травми на виробництві.

Незважаючи на те, що є безліч нормативних документів, які регулюють це питання, конфліктним є момент встановлення нашою державою обмежень, які явно не на користь травмованого.

Сума компенсації розраховується від суми заробітної плати, а також встановленого відсотка втрати професійної працездатності.

Однак не варто говорити, що людина, працюючи все життя і зазнавши важкої травми на виробництві, може отримати ком-

пенсацію, яка дозволить їй нормально існувати і не думати про роботу.

На сьогодні максимальна сума компенсації — одноразової допомоги в Україні для травмованого на виробництві — становить 77 996 гривень. Тобто якщо людина стала інвалідом I або II групи, що само по собі позбавляє можливості бути задіяним на роботі, то як компенсацію отримує суму, яка не дотягує навіть до 10 000 доларів США. Ці обмеження встановлені державою. Для порівняння: у Греції за травму на виробництві, яка призвела до втрати працездатності, працівник може розраховувати на компенсацію 250 000—500 000 євро. Обмежень щодо сум держава не встановлює. Крім одноразової допомоги, працівник може розраховувати на щомісячні платежі, які складатимуть суму, виходячи із встановленого відсотка втрати працездатності. Подібна практика і в більшості країн ЄС.

Анна ФОКІНА, юрист Ulysses, департамент розв'язання спорів

Правові механізми захисту прав кредитора, включаючи відшкодування шкоди, в разі порушення договірних зобов'язань мають деякі принципові особливості в різних юрисдикціях.

Яскравим прикладом є спір між компаніями «Нафтогаз України» та IUGAS, що розглядався арбітражним

трибуналом при Арбітражному інституті Торгової палати Стокгольма. Спір виник з приводу виконання умов контракту на поставку газу між IUGAS (покупцем) та НАК «Нафтогаз України» (постачальником) від 24 грудня 2003 року (Контракт).

IUGAS просила арбітражний трибунал визнати дійсність Контракту, зобов'язати «Нафтогаз України» поставити газ за Контрактом та стягнути штраф в розмірі 80 733 087 доларів США згідно з пунктом 6.2 Контракту в розмірі 20 % від вартості непоставленого обсягу газу (розділ 3.2 Окремого рішення від 19 жовтня 2010 року).

Контрактом передбачається: відшкодування «прямих збитків» за порушення умов Контракту (пункт 6.1 Контракту) та штраф за недопоставку НАК «Нафтогаз України» газу в розмірі 20 % від вартості непоставленого обсягу (пункт 6.2 Контракту).

Імовірно, наміром сторін було домовитися про стягнення штрафу додатково до збитків. Однак Контракт був підпорядкований праву Швеції. Під час його складання, ймовірно, не були враховані деякі принципові концепції договірної права Швеції.

По-перше, право Швеції не визнає «штрафи» (punitive damages).

По-друге, згідно із шведським правом, сторони можуть домовитися про виплату так званих заздалегідь погоджених

збитків (liquidated damages), які стягуються замість фактичних збитків.

По-третє, за правом Швеції, засоби захисту прав кредитора можуть включати відшкодування збитків чи виконання договору в натурі. Кредитор не може одночасно вимагати і відшкодування збитків, і виконання договору в натурі.

Оскільки право Швеції забороняє штрафи, арбітражний трибунал розтлумачив пункт 6.2 Контракту як домовленість про стягнення заздалегідь погоджених збитків стосовно непоставленого газу за певний період: з вересня 2008-го по грудень 2010 року. Це означає, що IUGAS не має права вимагати поставок газу за цей період та не має права вимагати відшкодування прямих збитків (розділ 18.2 Окремого рішення).

Арбітражне рішення можна розглядати як сприятливе для НАК «Нафтогаз України» та не вигідне для IUGAS. IUGAS фактично отримала тільки право на заздалегідь погоджені збитки в розмірі 20 % від договірної вартості непоставленого газу.

IUGAS могла б потенційно домогтися більш вигідного рішення, якби компанія доводила, що згідно з домовленостями сторін та дослівним текстом Контракту пункт 6.2 передбачає стягнення штрафу, а не відшкодування заздалегідь погоджених збитків. Якби арбітражний трибунал погодився, трибунал визнав би пункт 6.2 Контракту недійсним, а IUGAS могла б отримати відшкодування прямих збитків згідно з пунктом 6.1 Контракту чи рішення про виконання НАК «Нафтогаз України» зобов'язань з поставки газу.

У нашій практиці це не перший випадок, коли при укладанні договору не враховують положення права третьої країни, якому підпорядкований договір, щодо захисту прав кредиторів, включаючи відшкодування збитків у разі порушення договору, що може призвести до неочікуваних наслідків для сторін.

*Відшкодування шкоди в Україні. Практичні аспекти.
Які мають можливості та які труднощі постають перед фізичними особами (туристи, мігранти, студенти та інші),
постраждалими внаслідок заподіяної шкоди, за кордоном?*

Володимир КАШПОРОВ, старший партнер ЮФ «Кашпоров і Партнери»

З відшкодуванням шкоди в Україні — безліч проблем, однією із суттєвих є важкість доказування реальних збитків та упущеної вигоди. У деяких країнах світу запроваджено механізм визначення абстрактних збитків — різниця між контрактною та ринковою вартістю (США, Велика Британія,

Швейцарія).

Несвоєчасне повернення грошових коштів у часи, коли багато компаній мають суттєві проблеми з ліквідністю та обіговими коштами, штовхає на пошуки нових напрямків захисту інтересів та доказування, у тому числі пов'язаних з відшкодуванням шкоди.

Поділимося цікавим досвідом спроби відшкодування збитків, коли дебітором є держава, а збитки спричинені бездіяльністю державних органів. В інтересах клієнта нами були заявлені вимоги щодо відшкодування ПДВ, пені та інфляційних збитків, пов'язаних з несвоєчасним відшкодуванням ПДВ. Ми обрали достатньо простий для доказування вид збитків та керувалися простою логікою — очевидною різницею вартості грошей у часі, зумовленою інфляцією.

Позов ґрунтувався на нормах статті 17.1.11 Податкового кодексу України — право на повне відшкодування збитків (шкоди), причинених незаконними діями (бездіяльністю) контролюючих органів (їх посадових осіб), а також на нормах статей 1173—1174 Цивільного кодексу України. Доказування базувалося на класичних принципах виникнення деліктної

відповідальності — наявність шкоди, протиправної поведінки податкових органів та причинно-наслідковий зв'язок між ними.

За рішенням суду першої інстанції, залишеного в силі апеляційною інстанцією, позов задоволений частково — у частині відшкодування ПДВ та пені, але вимоги в частині відшкодування інфляційних збитків не задоволені з огляду на приписи статті 17.1.11 Податкового кодексу України, згідно з якими відшкодування шкоди реалізується у порядку, визначеному законом, і те, що склад збитків також не визначений законодавством. Але досі спеціального закону немає (напевно, й довго ще не буде).

На жаль, створити прецедент у касаційній інстанції не вийшло, бо ми узгодили інші спірні моменти із податковою, захист інтересів у касації вже не мав сенсу.

Але варто звернути увагу, що судами було проігноровано принцип верховенства права. Так, згідно з частиною 4 статті 8 Кодексу адміністративного судочинства України, забороняється відмова в розгляді та вирішенні адміністративної справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини.

У зв'язку з тим, що білих плям у питанні відшкодування шкоди ще забагато, при захисті треба звертати увагу суддів на цей принцип та підкріпляти доводи відповідною судовою практикою. До речі, відповідні положення містяться і в інших процесуальних кодексах, зокрема частині 9 статті 8 Цивільного процесуального кодексу України, частині 7 статті 4 Господарського процесуального кодексу України).

Микола ГОЛЬБІН, юрист, член PEOPIL (Pan European Organisation of Personal Injury Lawyers)

Не варто забувати, що будь-який турист, мігрант має практично ті самі права, що й громадянин тієї країни, в якій він перебуває. Є хіба що обмеження з виборчого права та ряду прав, якими наділені винятково громадяни держави.

Найбільші труднощі, з якими стикаються наші громадяни за кордоном, це незнання своїх прав, незнання мови і повна відсутність віри в те, що вони можуть бути праві в спірній ситуації та захистити свої інтереси.

ДТП, авіатравматизм, неякісна продукція, не надана медична допомога або надана неякісно, отруєння в ресторані, травма на виробництві або травма з вини третіх осіб...

Як бачимо, ситуація може виникнути абсолютно різна, тож і дії, відповідно, також.

У будь-якому випадку, що потрібно зробити одразу, це зібрати

максимум доказової бази і свідчень свідків. У подальшому це дуже допоможе у вирішенні питання, і чим більше документів, свідків і процесуальних дій, належним чином зафіксованих, тим легше буде розраховувати на гідну компенсацію.

Якщо громадянин, який постраждав за кордоном, слідуватиме чіткому алгоритму дій, то зібрати потім докази та захистити його інтереси в іноземному суді буде набагато легше.

Алгоритм такий:

1. Повідомити друзям, родичам, консульству про те, що трапилось.
2. Зібрати максимум доказів.
3. Зафіксувати показання свідків або телефони свідків.
4. Не підписувати документи незрозумілою мовою. Цим дуже часто користуються на курортах: у разі травми 90 % усіх травмованих знімають претензії одразу ж, коли підписують не зрозумілі їм папери, і надалі важче доводити факт заподіяння їм шкоди та вимагати її компенсації в судовому порядку.

*Відшкодування шкоди в Україні. Практичні аспекти.
 Інститут відповідальності в Україні та за кордоном.*

Олег ЯКИМ'ЯК, керуючий партнер ЮФ «Кушнір, Яким'як та Партнери»

Питання відшкодування заподіяної комусь шкоди не може обмежуватися суто механічним законодавчим врегулюванням цього питання, а повинно насамперед базуватися на певних моральних принципах. Законодавством України передбачені чисельні випадки і способи їхнього вирішення, коли ко-

мусь із тих чи інших причин завдана шкода. Але навіть у цих, достатньо врегульованих законодавством випадках, у багатьох виникає спокуса скористатися недосконалістю букви закону і процедури, відкинувши при цьому поняття духу закону, щоб уникнути майнової відповідальності або отримати щось безпідставно. Ніхто не застрахований від того, щоб стати учасником прикрого випадку: чи то самому заподіяти комусь шкоду, чи стати суб'єктом заподіяння шкоди. Тому найважливішим є питання, як розв'язати таку проблему в справедливий спосіб. На цьому рівні так звану обмінну справедливість можна охарактеризувати таким правилом: «Дати кожному те, що йому належить».

Суспільство, в якому ми живемо, намагається визначити, зла людина чи добра, користуючись нормами закону. Таким чином, суспільна влада, встановлюючи такі норми та застерігаючи членів суспільства, має чисте сумління. Але може статися, що таке сумління виявиться фальшивим. Навіть якщо особи, дотримуючись законів, почуваються справедливими, позитивними, вони можуть виявитися злими та негативними.

Чому так? Назagal закон, встановлений суспільний лад є до-

брими, однак вони ж можуть стати злими, коли почнуть діяти несправедливо, захищаючи права нечисленного прошарку суспільства на шкоду більшості, охороняючи можновладців і переслідуючи слабких. Як на це має реагувати особа, яка усвідомлює себе як духовну істоту? Чи здивує нас, коли така справедлива особа не дотримуватиметься цих законів і виступатиме проти них?

Напевно, ні, бо справедлива особа — це не та, яка керується винятково правовими нормами, а та, яка найперше керується усвідомленням себе як духовної істоти.

У Конституції України визначено, що кожен має обов'язок відшкодувати завдану ним шкоду, а особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Більше того, держава як інститут, взявши на себе зобов'язання забезпечувати встановлений суспільний лад та користуючись для цього засобами примусу, повинна нести відповідальність у випадках неспроможності захистити потерпілих.

Такий принцип задекларовано в статті 1177 Цивільного кодексу України, відповідно до якої майнова шкода, завдана майну фізичної особи внаслідок злочину, відшкодовується державою, якщо не встановлено особу, яка вчинила злочин, або якщо вона є неплатоспроможною. Але чи можна вважати справедливим неможливість реалізації цієї норми у зв'язку з відсутністю (з 2004 року) закону, яким встановлювалися б умови та порядок відшкодування майнової шкоди, завданої майну фізичної особи, яка потерпіла від злочину?

Дмитро ШЕМЕЛІН, старший юрист ЮФ «Грищенко і Партнери»

У нас якось звикли сміятися над американськими судами, де можна виграти 2,7 мільйона доларів, облившись гарячою кавою з Макдональдса («Liebeck vs. McDonald's Restaurants»). Проте нехай навіть подібні справи і знаходяться на межі розумного, чи не знаходиться на іншому його краї

ультраконсервативний підхід наших українських судів до справ про завдання шкоди?

З одного боку, на практиці українські суди вкрай обережно підходять до присудження компенсації шкоди, особливо непідтвердженій документально, а такої, що ґрунтується на оцінках фізичних і моральних страждань, заподіяних незручностей, втрати часу тощо. Також суди консервативно підходять до встановлення вини відповідача за непрямими доказами, наприклад, незважаючи на численні скарги на стан українських доріг, досі вкрай мало позовів до організацій, відповідальних за цей стан.

З іншого — українське законодавство не передбачає punitive damages, які, власне, і складають основну частину величезних сум компенсації, що присуджуються в Америці. Також поки в Україні не використовується суд присяжних, а рішення про розмір компенсації приймає професійний суддя, який часто не схильний стати на бік «маленької людини».

Як наслідок, навіть у разі сприятливого результату після декількох років процесів позивач отримує компенсацію, яка навряд чи задовольняє всі його витрати — як матеріальні, так і нематеріальні. Це призводить до того, що такі справи не є популярними ані в потенційних позивачів, ані у судових юристів. Приміром, в Україні відсутні як клас так звані ambulance chasers, тобто юристи, які спеціалізуються на компенсації шкоди здоров'ю і неправомірному заподіянні смерті.

В Україні «Макдональдс», ймовірно, виграв би у пані Лібек або програв би їй (у гіршому випадку) декілька тисяч доларів. З іншого боку, колишній міністр МВС Юрій Кравченко якось виграв диффамацийний позов проти ЗАТ «Київские Ведомости», привівши газету до фактичного банкрутства і зміни власника.